

Zgodba o lahkovernem mlinarju Tomažu.

Po stričevem pripovedovanju zapisal Juraj Pangrac.

(Konec.)

esnica, resnica, gola resnica! Le poslušaj!“ In pravil je pater kapucin Celestin strmečemu, lahkovernemu Tomažu: „Jaz sem se hudo pregrešil v samostanu. Storil sem grozno velik smrtni greh, ki bi mi ne bil odpuščene ne na tem, ne na onem svetu, ko bi se ne zgodilo, kakor se je bilo. Lej, in za kazen za ta veliki greh me je izpremenil usmiljeni Bog v osla, ravno ko sem obiral brinove jagode za samostanskim ozidjem. Strepetal sem, ko sem začutil Boga v svoji bližini ter sem se vrgel na obraz pred srditim obličjem božjim. Bog mi reče: „Za svoj veliki greh se boš ubijal več let v oslovski podobi in postavi po svetu. A kadar boš vozil mlinarja Tomaža od fare, ki bo spal na vozu na pšenici, in ga bo zbudilo brinje, ki bo zraslo iz jagod, ki so jih nabrale tvoje pregrešne roke, tedaj pride ura rešenja: izpremenil se boš spet v patra kapucina, mlinarju Tomažu pa bom omehčal srce, da ti bo takoj velel iti v samostan.“ — Tako je rekel Bog, vrgel nabrane brinove jagode na vse vetrove ter položil usmiljene svoje roke na grešne moje oči, da bi se ne prestrašil preveč, ko se bo zgodilo po njegovi besedi. In tedaj so se mi nategnila ušesa, prsti so se skrčili in naenkrat sem zaznal na rokah in nogah — kopita. In preden sem mogel kaj, se je razširilo telo in glava podolžila. Pa kaj bi pravil! Skratka: kapucin pater Celestin se je za kazen za svoj veliki greh izpremenil na božjo besedo v — osla! O, jerum, jerum! — Stal sem tedaj sam tam za samostanskim ozidjem, jaz — osel . . . Pa pride cigan mimo. Pri meni obstoji. „Sivček, lep si, dobil bi lepe denarce zate,“ in se ozira naokolo. In ko ne vidi žive duše blizu, seže v torbo,

izvleče uzdo ter jo vrže name, rekoč: „O, sivček, sivček! Kakšne preglavice mi delaš! Komaj sem te kupil tam na hrvaški meji, že mi uideš; a danes te imam zopet v rokah.“

Tako je govoril in lagal cigan in se še vedno oziral naokolo, kdaj kdo zavpije in ga prežene; a nihče se ne oglasi, bil sem sam samcat za ozidjem . . .

Tam na tleh je ležala kakor roka debela gorjača. Cigan jo pobere in oplazne z njo po mojem hrbtišču, da sem videl kar tri solnca. Poskočil sem tedaj in se trgjal ciganu iz rok, da bi ušel, a iztrgati se mu nisem mogel: natvezen sem bil trdno na uzdi kakor ropar, ki ga žene v verigah orožnik pravici, pa tudi cigan me je držal pretrdo, z vso močjo na vrvi. To pa je vznejevoljilo cigana, da izkušam uiti, da je kar škrtal z zobmi in se penil od jeze. In ko sem se nekoliko umiril, je zamahnil iznova z gorjačo. Črno se mi je storilo pred očmi in srce mi je zatrepetalo in hrbtišče se je samo od sebe zleknilo. K sreči so se začule stopinje, nekdo je prihajal. Cigan vrže zdaj naglo gorjačo v stran, me poboža in se mi hlina, nato pa odžene v goščavo. In ko se je storila noč, sva potovala dalje. Obhodila sva mnogo sveta. Naposled me na sv. Jurja dan postavi na semenj.“

„Pa ne pred sedmimi leti, v naš trg, na sv. Jurja dan?“ vpraša mlinar Tomaž naglo; zakaj on je bil tistikrat kupil v trgu osla od cigana.

„Kajpada, na sv. Jurja dan, v vaš trg, pred sedmimi leti!“

„O, o! Tedaj sem pa jaz kupil osla od tistega cigana! . . .“

„Tako je, ti si me kupil in pri tebi sem ostal celih sedem let. Kako se mi je godilo v tem času, veš. Danes pa je napočila ura rešenja . . .“

Tako je pravil zviti uzmovič, čestiti kapucin pater Celestin. Lahkoverni Tomaž je vse to — kajpak — sveto verjel. Niti na kraj pameti mu ne pride, da bi le nekoliko podvomil nad to čudovito dogodbo in se vprašal: „Pa je vse to res ali ne? Saj to je pa vendarle prečudno!“ Naka, nič ni podvomil in nič se ni vprašal tako; zakaj on je tem rajši verjel, čim čudovitejša se mu je zdela kaka reč; in dogodba o patru Celestinu se mu je zdela nad vse čudovita, zato pa je kar slepo vse verjel, kar je slišal . . .

Ko je pater že obmolknil, je Tomaž še vedno z odprtimi ušesi in izbuljenimi očmi zijal in strmel vanj. Čudna dogodba ga je tako prevzela, da je bil ves iz sebe in kar plesalo mu je vse pred očmi. A ko se polagoma umiri in zave, kje je, se domisli, kako grdo je ravnal s patrom kapucinom, svojim živinčetom. Poklekne tedaj sredi ceste pred čestitega moža ter ga med jokom in stokom prosi odpuščanja, ker ga je tolikrat kot svoje živinče po nepotrebnem pretepaval in suval sirovo pod rebra ter mu pokladal le najslabšo krmo. A dobri pater kapucin ga vzdigne, rekoč: „Vse je pozabljeno, kar je bilo! Lej, udarci so bili šteti in toliko prej sem doslužil svojo kazen. Midva ostaneva prijatelja; samo reci zdaj, naj grem v samostan, da sem odvezan.“

„Čestiti gospod pater, le pojdite, le pojdite v imenu božjem, kamor drago, in še enkrat vas prosim, brez zamere, odpustite mi in molite zame! . . .“

„Gotovo da!“ prikima pater, mu seže prijazno v roko ter se poda nazaj po cesti v samostan. Tomaž je gledal s solzami v očeh za njim, dokler mu ne izgine za ovinkom izpred oči. „Oh, ko bi človek vedel, saj bi bil drugače ravnal z oslom; a kdo bi pa mislil, da je moj osel zakleti kapucin pater Celestin!“ reče mehko in odrine z vozom domov. Pater Celestin pa zavije pri ovinku v gozd. V gozdu vrže kuto s sebe, in zdaj ni bilo več čestitega gospoda patra Celestina! Zviti postopač, ki je tako na lepem opeharil ubogega in lahkovernega mlinarja Tomaža za osla, poveže kapucinsko kuto v culo in se poda k tovarišu v brlog sredi gozda.

Žena je na pragu stala, ko je zapeljal mlinar samotěž voz pred vežo. „Kje pa imaš osla?“ vpraša. Mož ji natančno vse razodene, kakor se je bilo dogodilo.

„Ovbe, ovbe, da je tako, da se je moralo ravno pri nas kaj takega dogoditi!“ je tarnala mlinarica in zmajevala z glavo. Nato pa zavpije v veliki skrbi in z veliko žalostjo: „Tomaž, Tomaž! Pa kje dobiva zdaj drugega osla? Tega si plačal z mojo doto, a zdaj dote ni več, drugega denarja pa tudi ni pri hiši! Ovbe, ovbe, Tomaž, kaj bo pa zdaj? . . .“

V resnici, Tomaž ni tako daleč mislil; ves je tičal še pod vtiskom čudovite zgodbe, ki se je dogodila nad njegovim oslom. A zdaj so mu padle mreže z očesa in je naenkrat izpregledal: osla ni in kupiti drugega ni s čim, kaj bo pa zdaj! Zaskrbelo ga je grozno. Prijel se je za glavo, in dosti ni manjkalo, da ni od žalosti in bridkosti, ki je naenkrat napolnila njegovo srce, zatulil na ves glas. Vedel je predobro, da je le najemnik tega mlina in da komaj zasluži za sol in tobak in potrebni živež zase, za ženo in otroke, kaj še da bi se podal na pot in si kupil drugega osla . . . Vedel je predobro to, zato ga je grozno zaskrbelo, in ta skrb ga je tiščala z vso težo k tlom. In popraskal se je za ušesi in zavpil v veliki žalosti: „Osla ni, denarja ni, hencaj, stara, kaj bo pa zdaj! . . .“

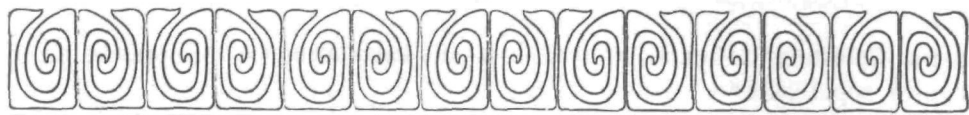
Stara je pokašljala in rekla: „Če bo Bog odpustil, ker se je oslu tako hudo godilo pri nas — saj veš, kako si časih klestil in mazal ubogo paro brez potrebe — potem smeva še upati, da dobiva kdaj osla tako ali tako.“

„Nič se ne boj! Je bilo že tako usojeno, da se je slabo godilo oslu; lej, je pa pater kapucin prej doslužil kazen in je bil tako prej rešen. — Pa povej mi, kako misliš, kje bova dobila osla?“

In mlinarica, ki je nobena nezgoda ni tako potrla, da bi ji zatemnel še zadnji žarek upanja in je našla še vselej pot iz vsakojakega težkega in mučnega položaja, odgovori potrtemu svojemu možu: „Nesreča je naju res doletela, tega se ne da tajiti, ali kaj zato! Lej, jutri je semenj. Na semenj greva, v trg, in — kaj bi razlagala — bova že naletela kako na takega „osla“, ki bo nama prodal živinče na upanje.“

Te besede so potrtega in obupanega Tomaža oživele. Zrastel mu je nov pogum. In dal ji je odgovor: „Prav govoriš, modra žena; nate se zanesem, ker vem, da vse prav storiš, kar ukreneš.“

„In ko bi drugače ne bilo mogoče priti do osla,“ pristavi še žena, „ko bi drugače ne bilo mogoče, pravim, pa stopiva jutri v samostan in poprosiva

▷ Prva hruška ◁

patra Celestina, da nama toliko utрпи ali kako drugače pripomore, da si kupiva zopet osla.“

„Tako je, prav govoriš, k patru Celestinu bova stopila, če ne bo drugače,“ reče zdaj oveseljeni mlinar Tomaž. „K patru Celestinu bova stopila, če drugače ne dobiva osla.“

In dogovorila sta se, da na vsak način gresta takoj drugi dan v trg na semenj.

Drugo jutro sta se na vse zgodaj odpravila naša znanca v trg. Na semnju ogledujeta živino, kakor da bi stotake tiščala pod palcem, pa oba skupaj še cele šestice starega denarja nista zmogla. Zdaj se ustavita pred oslom, ki je bil docela podoben njenemu sivcu. Celo možakar, ki je držal osla na uzdi, se je zdel Tomažu podoben patru Celestinu. Stara reče: „Ljubi moj mož, odpri oči in poglej dobro: ali ni to najin osel?“

„Imej vendar pamet, stara, to ni mogoče!“ odgovori Tomaž, dasi se je njemu samemu dozdevalo, da bi res tako utegnilo biti. A ko le natančneje ogledujeta žival, se naposled žena popolnoma prepriča, da je to njun osel. In ko pogleda mlinar še usnjato uzdo in zazna, da je njegova — saj je natančno videl začetne črke svojega imena na nji zaznamovane, ki jih je bil še rajnki sedlar Jureš udelal vanjo z rdečim jermencem — je bil tudi on docela uverjen, da ima svojega osla pred seboj; reče tedaj ženi, tako reče: „Stara, resnično ti povem, to je najin osel. — Viš, tak je ta pater Celestin; komaj se je oprostil oslovske podobe in postave, je že spet moral vanjo zlesti; sam Bog v nebesih ve, kako hudo se je zopet pregrešil v samostanu! . . .“

Mlinarica naredi sveti križ, Tomaž pa stopi zdaj čisto k oslu, ga prime za gobec ter zatrobi v dolgi uhelj oslovski: „Čestiti gospod, povejto no, kaj ste pa spet zaongavili, da vas je moral Bog iznova tako hudo kaznovati?“

Oslu ni delo dobro, da je vpil mlinar v njegovo uho, zato je zmajeval z glavo in se branil, češ: ne, ne; mlinar Tomaž, ne, ne tuli v uho! Babjeverni Tomaž pa si je mislil: „Aha, pritrđiti ga je sram, zato odkimava.“ In gje in še enkrat zatrobi oslu na uho: „Čestiti gospod, kar po pravici povejte, kak grozno velik greh ste spet storili, da vas je Bog iznova tako hudo kaznoval?“ Oslu seveda tudi zdaj ni bilo všeč to tulenje na uho in tudi zdaj se je branil in odkimaval z glavo. Pa stopi mlinar k ženi in ji reče: „Ga vidiš, kako ti odkimava in taji . . . Pa jaz mu ne verjamem nič!“

Tista dva potepuha, ki sta osla prodajala, sta se muzala in si pomežikavala in komaj zadrževala smeh; mlinarica pa se tedaj ojunači in vpraša tistega, ki je držal osla na uzdi: „Boter, siromaka sva, ali bi nama ne prodali osla na upanje?“

„Le za gotov denar, tetka, drugače ne, sva midva tudi siromaka,“ je odgovoril potepuh. In ko se le ni dal pregovoriti, je vprašala mlinarica dalje: „Pa kje ste kupili tega osla, kje, boter?“

„Od cigana danes navsezgodaj, tetka!“

„Kaj ne, za samostanskim zidom?“ je posegel v besedo Tomaž.

„Da, za samostanskim zidom, od cigana, danes navsezgodaj!“

„Stara, saj sem ti rekel, da se je moral spet hudo pregrešiti; tak je ta pater Celestin!“ je zašepetal Tomaž ženi, in nato sta odkorakala naša znanca dalje po semnju. „Pa ne, ko bi mi vse to naredile čarovnice...“ se je čisto nalahko oglašalo v Tomaževi glavi; zakaj tudi glas potepuhov se mu je zdel tak kakor patra Celestina. A o tem ni bleknil svoji stari, to je obdržal iz previdnosti sam zase; pa tudi sam si je izbijal take misli iz glave. „Saj to je nemogoče!“

Pa se primeri, da naletita na trgu na gospoda župnika od fare. Mlinarica, zgovorno babšče, brž potoži svoje gorje svojemu dušnemu pastirju z vljudno prošnjo za pomoč.

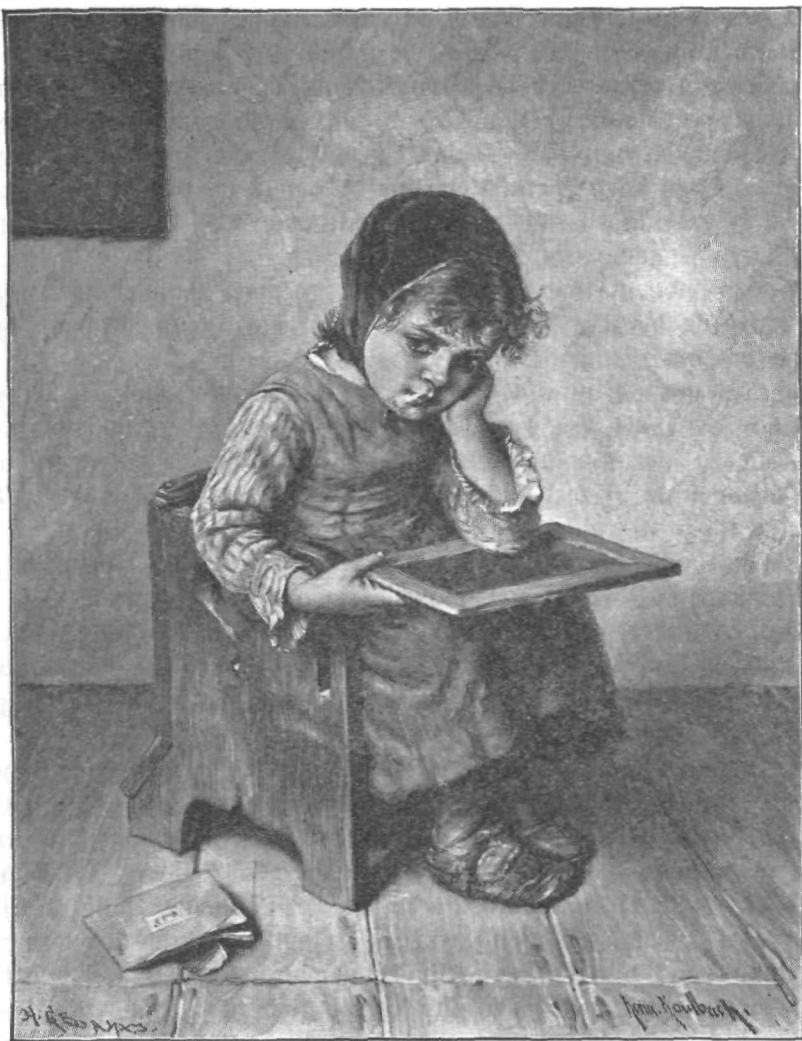
Duhovni gospod ni vedel, ali bi se smejal ali pomiloval uboga zakonska, ko je zvedel vse, kar se je bilo dogodilo z oslom. Povrtal je s prstom Tomažu tam, kjer bi imela pamet biti, rekoč: „Ti lahkoverni mlinar Tomaž, kaj se ti še ni zasvetilo v buči, da je vse to sleparija? ...“ Tomaž je gledal v tla in ni zinil nato nobene besede.

„Oh, gospod, pomagajte!“ je zajecala mlinarica. — „Upam, da se bo dalo še pomagati. Povejta mi naglo, kje sta potepuha z oslom?“

„Gospod, precej ob poti, ne morete izgrešiti; in tudi napak ne boste naleteli, zakaj edini osel je najin sivec danes na semnju,“ je odgovorila zopet mlinarica. — „Je že dobro! Počakajta me na tem mestu. Preden poteče ena ura, bo že osel v vajinih rokah.“

Kaj bi pravil dalje, saj veste: Potepuha so uklenili in izročili pravici. Ker je prvi tat precej obstal in nato tudi drugi ni tajil, sta dobila naša zakonska, še preden je ura potekla, osla nazaj. To si lahko mislimo, kako je oštevala mlinarica svojega moža, ko sta gnala oslička domov. A Tomaž je molčal; zakaj vedel je predobro, da zasluži... Pomislite, ljudje božji, tega lahkovernega Tomaža: Še pred sodiščem je vpil in zatrjeval, da se je bilo res vse tako zgodilo, kakor on pripoveduje, brez sleparstva, in da krivico delajo poštenima tujcema, ki so ju uklenili. Šele ko se je moral „pošteni tujec“ preobleči na sodnikovo povelje v kapucina, patra Celestina, je spoznal Tomaž svojo zaslepljenost. Tedaj pa je zarjovel in se udaril po glavi in zavpil z glasom, polnim samoobtožbe in kesanja: „O jaz osel! ...“ Oštevala je torej mlinarica domov grede svojega moža po pravici, a on je molčal in razmišljal, da utegne imeti res preveč vere, prazne vere, kakor mu je očital gospod župnik. In sklenil je v svojem srcu, da odslej dalje ne bo nikoli več stavil vere na take prazne marne. Ej, nesreča izmodri človeka! Mlinarica je še vedno brusila jezik. Ji pa reče mlinar Tomaž, tako ji reče: „Eh, nehaj že enkrat, stara, za božjo voljo! Lej, saj me čaka pridiga še pri gospodu župniku.“

Stara je res utihnila; menda si je mislila, da ne bo imel poslej njen mož več toliko prazne vere in torej ne bo več neverni, ampak verni Tomaž.

Oh, poln težav je
in bridkosti
že sam začetek
učenosti!

